

искусство слова сближается с искусством музыки, хотя и остается при этом самим собой. В какой-то момент слово достигает максимума музыкальности - когда оно уже не проговаривается, а поется; это признак того, что произошел синтез искусств. Однако для его полноценной реализации (в звуковом аспекте) нужно было бы, чтобы музыка озвучивала целостный, связный словесный текст, однако это будет уже не искусство музыки в чистом виде, а синтез искусств.

Ключевые слова: *слово, художественно-образное мышление, музыкальная теория, музыкальное искусство, культура, духовный, музыка, методологические установки, жанры, поэзия и распевы*

Nadiya Pavlyuk, Tatiana Smokovych. Music and word: materially sound aspect. The article analyzes and describes contemporary approaches to studying the material-sound aspect of music and words in pedagogical, musicology, methodical literature. Questions of terminology are discussed, as well as some important issues are violated, also in connection with the generalization of data from musicology sources. Some aspects of form-forming of the text-musical form are considered as a phenomenon, which is realized in concrete incarnations, but has common, clearly defined and stable features. Systematized and generalized comprehension of forms generated by one or another epoch, in the general context of the evolution of musical form formation. The content of the concept "text and musical form" is specified, although this notion is often mentioned in scientific literature, the general idea of it has already developed, the scope of its application is generally outlined, yet a number of clarifications are necessary. It is noted that the word is quite easily saturated with the musical principle: to make the chosen order in the language at least in one of the parameters, and the more the regularities in the altitude, rhythmic and phonetic organization appear, the more so the art of the word is approached with the art of music, although it remains with the same by yourself. At some point, the word reaches the maximum of musicality - when it is not already spoken, but sung; This is an indication of the synthesis of arts. However, for its full implementation (in the audio aspect), it would be necessary for the music to sound holistic, connected verbal text, but it will not be an art of pure music but a synthesis of arts.

Key words: *word, artistic thinking, musical theory, musical art, culture, spiritual, music, methodological settings, genres, poetry and songs.*

Стаття надійшла до редколегії 10.12.2018 р.

УДК: 378

Тетяна Потапчук

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (Івано-Франківськ)

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розглянуто духовно-моральних цінності учнів молодшого шкільного віку у психолого-педагогічних дослідженнях. Подано, що фундаментальними духовно-моральними цінностями у роботах є християнські – Віра, Надія, Любов, втілені у реальну, а не уявну поведінку. Залучення дітей до абсолютних цінностей можливе за умов їх виховання на народному ґрунті.

Ключові слова: *духовно-моральні цінності, молодший школяр, загальнолюдські цінності, істина, добро, мораль.*

Актуальність дослідження. Духовно-моральні цінності, інтегруючи позитивні здобутки як окремої особистості, так і народу у цілісне світобачення, ґрунтуються на традиціях і звичаях народу, її історії.

Позбавлення України державності більш, аніж на три століття, призвело до пригнічення національного і духовного розвитку особистості окремо і народу в цілому. В умовах національного відродження і перебудови України виховання має набути соціального та національного пріоритету. Тому вже сьогодні основною тенденцією в розвитку школи є перетворення її на виховну. У цьому процесі центральним стає виховання загальнолюдських цінностей, стимулювання внутрішніх сил особистості до саморозвитку.

Головним залишається питання: як виховати Людину у найціннішому, найбільшому значенні цього слова. У педагогічному сенсі це – вирощування і плекання людського в маленькій людині, зміцнення і осередчення її душі, утвердження цінностей «доброго розуму», прагнення добра, любові, істини.

«Кожний, хто причетний до вирішення людської долі, повинен пам'ятати: душа, на відміну від розуму, психіки, свідомості – вселюдська, поза історична, архетипічна. В її емоційній пам'яті зберігаються загальнолюдські цінності і смисл. Душа причетна до абсолютного, до істини, і при цьому намагається бути на межі минулого і майбутнього, зберігати почуття часу, в якому живе...

Усе вирішується завдяки людині, але не абстрактній, безликій, а конкретній, духовно і душевно розвиненій, освіченій та інтелектуально багатій. Духовність як основа національної ідеї є тим життєво необхідним інгредієнтом для гідності людини, без якого неможливо створити сучасне стабільне суспільство і державу. Носієм духовності є людина. Це її справжній «світ» – істини і добра, до якого вона завжди прагнула і прагне» [2].

Аналіз останніх джерел. Основи духовного виховання були предметом осмислення філософів В. Соловйова, М. Бердяєва, М. Лосського, П. Юркевича та інші. Духовні основи життя суспільства досліджували С. Франк, А. Уледов, природу духовності – А. Алексеєнко, Л. Буєва, Г. Горак, М. Каган, духовну культуру – В. Бачинін, духовність і раціональність – Г. Бурбуліс і В. Кемеров, феномен слова у духовному вихованні – М. Бахтін, Т. Біленко, вплив християнства на мораль і духовне життя особистості – А. Гусейнов, С. Кримський, О. Рогова.

Соціальні проблеми духовності висвітлені у працях А. Коршунова, В. Монтанова, Р. Охрімчук.

Тема духовного виховання підростаючого покоління стала центральною в працях відомих вітчизняних педагогів Г. Ващенко, М. Корфа, І. Огієнка, С. Русової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського. Основна увага сучасних дослідників зосередилась на вивченні духовних цінностей як мети виховання (А. Богуш, О. Вишневський, Н. Миропольська, О. Сухомлинська), формуванні духовного досвіду особистості у процесі виховання (В. Бриль, К. Чорна).

Зазначені наукові дослідження свідчать про те, що в Україні накопичено певний досвід з формування духовно-моральних цінностей в молодших школярів.

Мета – проаналізувати формування духовно-моральних цінностей в учнів молодшого шкільного віку у наукових дослідженнях.

Методи. Теоретичні (аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури, що дав змогу розробити концептуальні підходи дослідження).

Результати. Неможливо розпочати роботу над підготовкою до формування духовно-моральних цінностей учнів молодшого шкільного віку, без знання того, як формувалися і розвивалися ці цінності.

У своїй основі поняття «освіти» лежить слово «святість». Святе Письмо свідчить про створення людини Богом за образом і подобою Своєю [1]. В Біблії не уточнюється, у чому саме полягає образ і подоба Бога в людині.

Святі отці вбачали образ Божий передусім у духовній природі людини, в можливості переборювати свою чуттєву природу, звершуватись над законами матеріального світу, у володарюванні людини над природою, у можливості досягнення безсмертя, у розумності людини, у свободі, совісті, в творчих здібностях, в здібностях людини відповісти на любов Божу своєю любов'ю до Нього і до Його творіння, у почутті відповідальності людини за всі творіння. Образ Божий в людях, хоч і затьмарювався після гріхопадіння, але все ж таки зберігався, залишаючи можливим наше спасіння.

Характерні риси ідеалу духовного життя людини формувались протягом тисячолітнього православного устрою життя нашого народу. За словами В. Зеньковського, це: глибока відвертість, зв'язок добросердя та мудрих дій; розумність життєвих проявів, неприязнь до нерозумних, тваринних проявів низинної частини людського ества; життєва установка на самопожертву, на служіння загальним цілям, таким, як служіння Богу, Батьківщині і ближнім; естетичне відношення до світу, жадання до краси та гармонії в усьому [3].

Важливим засобом виховної дії на дитину в стародавні часи була праця та спільна діяльність родини. Родина та спільнота були вчителями дітей. Важливу роль у вихованні дітей грали спільні культові дії, танці, ігри, ритуали.

Хрещення Русі в 988 році поклало початок новій епосі в справі духовного виховання. Князем Володимиром була відкрита перша школа «навчання книжного». Його син, Ярослав Мудрий відкривав школи «навчання книжного» за будь-якої можливості.

Для нас цікавим є рішення церковного Стоголового Собору, який постановив, щоб священики «навчали учнів своїх страху Божому», «найбільше берегли їх в усілякій чистоті і зберігали їх від розтління». Митрополит Михаїл радить учити не тільки «словам книжного навчання», але «благодію, правді і любові, і початку премудрості, страху Божому, чистоті і смиренномудрію, додавати їм навчання від закону Господнього на користь душі і тіла» [6].

Ідеал древньоруського виховання, що був встановлений в епоху християнства, суттєво не змінювався до XV–XXII ст. Головні характеристики його залишалися такими ж, але характерною рисою виховання XVI–XVII ст. стає посилення суворості по відношенню до дітей. Відбулося деяке повернення до старозавітних методів виховання. Можливо це було пов'язане з посиленням пороків, моральних недоліків, згрубілістю норівів – все це вимагало суворих методів виховання.

XVII ст. принесло епоху Просвітлення з її вірою в розум і гуманістичне розуміння людини. Розвиток школи був насущною вимогою часу, однак століттями вихована духовність почала поступово зникати.

Фундаментальними духовно-моральними цінностями у роботах І. Огієнка (1882-1972) є християнські – Віра, Надія, Любов, втілені у реальну, а не уявну поведінку. Глибоке зацікавлення українською етнофілософією знайшло своє відображення у «Філософських містеріях», «Українській культурі» [8] тощо. Залучення дітей до абсолютних цінностей можливе за умов їх виховання на народному ґрунті. Визначальними у цьому плані є його роботи «Навчаймо дітей української мови», «Хвалімо Бога українською мовою».

Вищими духовно-моральними цінностями за В. Сухомлинським є Добро Краса, Довіра, Віра, Любов.

- Добро – є цінністю функціонування людини у суспільстві. Правильне бачення добра і зла означає, що дитина приймає близько до серця те, що пізнає. Завдання батьків і педагогів «збудити» в дитячому серці прагнення творити добро не для людського ока, а для самого себе, із внутрішніх спонукань [13, с. 475].

80-ті роки XX ст. характеризуються підвищенням інтересу до досліджень впливу соціального фактору на формування духовно-моральних цінностей дітей. У дисертаційному дослідженні «Соціальне мікросередовище як фактор морального формування особистості» Є. Іванов виділяє індивідуальну і соціальну специфіку у засвоєнні особистістю духовно-моральних цінностей, де важлива роль відводиться етичній освіті, етичному навчанню, етичному вихованню та самовихованню [4, с. 35].

Системний підхід до формування національних і загальнолюдських моральних цінностей використав О. Ярмоленко, визначивши моральні цінності як цілісне надбання багатьох поколінь, які відображають їх позитивний досвід, духовно-моральну красу, менталітет [16, с. 16]. На його думку більшість морально-етичних цінностей мають загальнолюдський характер і не випадково відображені в заповідях християнства, народній творчості тощо.

У 2000 р. П. Щербань у «Національному вихованні в сім'ї» зазначив, що моральне виховання має бути спрямоване на формування у дітей та молоді моральної свідомості. Метою морального виховання є набуття молодшими поколіннями морального досвіду минулих поколінь. Основним завданням морального виховання є набуття знань про моральні засади, норми та правила суспільної поведінки, виховання моральних почуттів, потреб і ставлення до навколишнього світу, формування стійких навичок та звичок моральної поведінки [15, с. 222]. У цьому плані провідна роль відводиться національній системі виховання, спроможній забезпечити глибоке осмислення і усвідомлення дітьми моральних та етичних положень, які за своєю суттю є загальнолюдськими.

У своєму дослідженні «Основи сучасного українського виховання», Ю. Руденко доводить, що вагомі результати у вихованні підростаючих поколінь досягаються тоді, коли в

ньому домінують найвищі моральні цінності – любов до Бога, Батьківщини і рідного народу, визнання Добра [10, с. 5].

Систематичне залучення до духовно-моральних цінностей здійснюється за допомогою пояснень, розповідей, лекцій, дискусій, рольових ігор. Така робота часто супроводжується удосконаленням знань про мораль та корекцією уявлень дітей про вимоги до власної поведінки через самооцінку і самоконтроль.

Таким чином, дослідження генези формування духовно-моральних цінностей у дітей засобами християнської етики у філософії, психології і педагогіці засвідчує інтерес до зазначеної проблеми у науці, різноманіття наукових підходів і досліджень. До сьогодні триває процес визначення і шліфування як самого поняття, так і основних характеристик, пошук адекватних методів і прийомів формування духовно-моральних цінностей у молодших школярів засобами християнської етики.

На сучасному етапі демократичної розбудови держави, відстоювання її суверенних інтересів та національного відродження, актуалізується проблема виховання підростаючого покоління на основі духовно-моральних цінностей засобами християнської етики, утвердження етичних ідеалів та зразків моральної поведінки.

Відображаючи потреби як окремої особистості, так і суспільства в цілому, духовно-моральні цінності є вивіреними часом, носять загальноприйнятий характер і не змінюються під впливом приватних поглядів, інтересів і обставин.

Повернення людей до вічних духовних цінностей (любові, віри, надії, правди, патріотизму, Бога та ін.), є визначним критерієм духовної особистості. Формування у дітей почуття любові до своєї держави, Бога, рідної землі, мови, культури народу сприяє більш ефективному вихованню у молоді соціальної активності, громадянської зрілості, системи активного дійового ставлення особистості до Батьківщини, суспільства, природи, до праці, до самого себе, а також прилучає дитину до національної культури свого народу, його історії, розвиває почуття власної гідності, поваги до духовної спадщини свого народу.

Можна впевнено стверджувати, що християнська мораль – основа у відродженні духовної сутності особистості, яка включає в себе норми поведінки, актуалізує увагу на внутрішньому стані людської душі, метою якої є чистота та цілковитість самого створення людини. Ця мораль заперечує будь-який егоцентризм та вчить розумному, доброму й вічному, піклується про душу та розвиток добра в людській особистості.

Г. Рожаловська наводить такі найголовніші ціннісні орієнтації [9, с. 100–101]:

- утвердження гуманних начал у між людських стосунках: доброти, принциповості, взаємоповаги, сумлінності, щирості, справедливості, толерантності; турботливе й відповідальне ставлення до навколишніх;
- вірність у коханні та відповідальне ставлення до сімейних обов'язків, особливо – у вихованні дітей;
- здатність мислити критично й самокритично, прислуховуючись до думки, поради інших людей, водночас самостійно плекати власні життєві погляди на сутність людини, сенс її життя, місце на землі, у всесвіті;
- ставлення до праці як основи і мети життя; патріотизм як самовіддана любов до рідної землі, її народу, держави;
- інтерес до минулого рідного краю, прагнення збагнути як величні, героїчні моменти в його історії, так і причини трагічних занепадів, страждань народу;
- шана до видатних людей, героїв нації, які жертвовно служили народові, збагачували його культуру, науку, примножували внесок Вітчизни у скарбницю світової цивілізації;
- усвідомлення невичерпних можливостей віри у вищу ідею, в безсмертя душі людської – як символу людського в Людині, як можливість самовдосконалюватись, творити себе заради досягнення найвищої і святої мети – служити людині, народові, Батьківщині і знаходити в цьому справжнє людське щастя;
- розвинена національна самосвідомість, прагнення до самоідентифікації з нацією, національна гордість і самоповага;

- усвідомлення неоціненого значення рідної мови, в якій на генетичному рівні втілюється творча сила народного духу, його помисли, сподівання, віра і воля.

Провідними ідеями, на основі яких необхідно будувати виховання, є: любов і повага до людей, рідної мови, віри, культурно-історичної спадщини рідного народу; ідейна переконаність, відданість духовним і національним ідеалам, суспільна активність і висока громадянськість; вимогливість до себе, потреба у саморозвитку та самовдосконаленні.

Духовне виховання дітей молодшого шкільного віку має виразну особливість, зумовлену передусім віковими можливостями дітей і специфікою навчального змісту. Тонкий знавець дитячої душі В. Сухомлинський відзначав, що діти живуть своїм уявленням про добро і зло, честь і безчестя, про людську гідність; у них навіть своє вимірювання часу; в роки дитинства день здається роком, а рік – вічністю. «Виховання в молодшому шкільному віці – від 6 до 10 років – я назвав би школою сердечності», – так зазначав В. Сухомлинський у статті «Народження громадянина» [13, с. 219].

Поняття «духовність» нині широко вживається, хоча й не є достатньо розтлумаченим у філософській, психологічній та педагогічній літературі.

У контексті нашої проблеми під духовністю розуміємо внутрішній світ людини, її самосвідомість і спрямованість останньої на різні об'єкти, на будь-які явища зовнішнього та внутрішнього світу. «Духовність, – за словами О. Сухомлинської, це складний психічний феномен самоусвідомлення особистості, внутрішнє сприймання, привласнення нею сфери культури, її олюднення, вростання в неї та розуміння її як власного надбання» [14, с. 5].

За такого підходу духовна сфера розглядається як складова культури. Сьогодні кількість визначень поняття «культура» позначається чотиризначним числом, але спільними складовими цього явища є релігія, ментальність, наука, мистецтво, освіта, побут, матеріальний добробут тощо, за умови особистісно диференційованого, критеріального і світоглядного підходів до них.

Для нас системотворчим ядром зазначених складових є цінності, тобто утворення, в основі яких лежать почуття людей. Останні спрямовані на ідеал. Ідеальне – це те, до чого людина прагне. Цінності вказують на позитивну або негативну значущість будь-якого об'єкта, стосуються нормативного, оцінного аспекту явищ.

Розглядаючи поняття морально-етичних цінностей, як похідне від цінностей, З. Гіптерс у «Культурологічному словнику-довіднику» характеризує цінність у контексті життя суспільства і окремого індивіда як загальний еталон, на який орієнтується виховання [5, с. 293–294].

Оскільки духовно-моральні цінності відіграють важливу роль у регулюванні поведінки та ставленні до оточуючого світу в «Соціально-педагогічному словнику» за редакцією В. Радула, вони визначаються через діяльнісно-зацікавлене ставлення особистості до світу й самої себе. Зокрема, звертається увага на проблематичність реалізації моральних потреб у житті [12, 292].

У праці «Виховний потенціал початкової освіти» О. Савченко приводить результати досліджень О. Сухомлинської, яка здійснила аналіз розвитку феномена «духовність» упродовж століть – від християнської релігії в Європі XIII ст. і до сучасних досліджень. «Вивчаючи праці видатних педагогів, письменників, філософів дорядянського періоду, дослідниця доходить висновку, що вони розглядали духовність як багатоаспектне явище, провідною ознакою якого є християнська духовність» [11, 119].

В дослідженні О. Сухомлинська зокрема зазначає: «Проте в залежності від педагогічних поглядів носіїв цієї ідеї до феномена духовності долучалися і наукові, і етнологічні складові або цінності, які з часом посідали все більше і більше місця. І тому було б помилково ототожнювати палітру педагогічних поглядів лише з християнською догматикою, Гуманізм, раціоналізм і натуралізм поступово проступають в педагогічних творах як головні виховні орієнтири» [14, с. 13].

«Культурно-освітній проект з виховання духовності, який розвивав В. Сухомлинський, значною мірою відрізнявся від існуючих педагогічних підходів самим зверненням до

морально-етичної проблематики. На відміну від існуючої на той час соціоцентричної виховної парадигми, де все було закладено у зовнішньому, середовищному (причому такому, яке вже з самого початку апріорно продукувало найкращі риси людини), В. Сухомлинський запропонував новий, внутрішній механізм ціннісної регуляції і саморегуляції дитини, її творчого розвитку, спрямований на формування усталеної домінанти – духовності» [13, с. 21].

«З часом у його розумінні духовності дедалі більше місця займає морально-етична проблематика. Педагог наближається до християнської тематики, починає розглядати теми й проблеми, які до того часу не були предметом педагогічної науки – це формування ставлення дитини до життя й смерті, добра і зла, тема совісті й шляхи її формування, розуміння й усвідомлення своєї провини, необхідність каяття, формування культури людських бажань у юнаків і дівчат, їх духовної підготовки до життя...

Можна стверджувати, що християнська духовна проблематика розглядається ним з позицій гуманістичної філософії, причому філософствування має суто педагогічний, практичний характер» [4, с. 22].

Духовно-моральні цінності визначають мотиви поведінки особистості та спрямованість діяльності, тому важливо формувати у дітей здатність діяти відповідно до них.

Велика кількість людських потреб і способів сприйняття навколишнього світу зумовлює появу різноманітних оцінок: те, що для однієї людини має велику цінність, для іншої – малозначуще чи зовсім нецінне. З формального боку цінності розподіляються на позитивні та негативні, на відносні та абсолютні, на суб'єктивні та об'єктивні. За змістом вирізняють цінності речей, логічні, естетичні, моральні тощо.

Виходячи з цієї ієрархії цінностей, духовно-моральні установки мають абсолютний характер, універсальне значення і виступають основними категоріями духовності. До моральних цінностей відносяться нормативні, такі, як добро і зло, справедливість, прекрасне і потворне, про призначення людини, людські ідеали, норми, принципи життєдіяльності тощо. Вони лежать в основі всіх вчинків, діяльності людини, мають моральну значущість і впливають на загальне суспільне життя.

Внаслідок багатогранності поняття «духовно-моральні цінності» існують різні підходи у визначенні його структури, взаємозв'язків та взаємодії компонентів, які розширюють наше уявлення щодо цього та взаємодоповнюють один одного.

Досліджуючи духовно-моральні цінності в контексті нормативної етики Т. Мишаткіна розглядає їх як соціальні установки, імперативи, цілі і проекти виражені у формі нормативних уявлень. У розробленій нею структурі морально-етичних цінностей враховується ступінь їх значимості (загальнолюдські, групові та індивідуальні); спосіб взаємозв'язку (альтернативні (протистоять один одному) та комплементарні (взаємодоповнюють один одного)); місце таких вищих морально-етичних цінностей як добро, любов, свобода, відповідальність, честь, гідність тощо в ієрархії цінностей індивіда [7, с. 50–51].

В. Іванов у своїй «Етиці» [4] пропонує таку типологію духовно-моральних цінностей як: суспільно-орієнтуючі (добро, справедливість, обов'язок); індивідуально-орієнтуючі (честь, гідність, совість); міжособистісні (любов, дружба).

Хоча процес залучення дітей до духовно-моральних цінностей є тривалим у часі, молодший шкільний вік визначається як найбільш чутливий, оскільки саме в цей період закладаються основи світогляду і моральності, усвідомлюється необхідність духовно-моральних цінностей і якостей, визначаються взірці, формується моральна поведінка.

Усі духовно-моральні цінності українського народу можна типізувати за ставленнями до Бога, до себе, до оточуючих, до природного середовища, до Батьківщини, до навчально-трудової діяльності.

Висновки. Таким чином, дослідження генези формування духовно-моральних цінностей у дітей засобами християнської етики у філософії, психології і педагогіці засвідчує інтерес до зазначеної проблеми у науці, різноманіття наукових підходів і досліджень. До сьогодні триває процес визначення і шліфування як самого поняття, так і основних

характеристик, пошук адекватних методів і прийомів формування духовно-моральних цінностей у молодших школярів засобами християнської етики.

Джерела та література

1. Біблія, Буття 1,26–27; 5, 1–2.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал : Записки виховника. Підручник для вихователів, учителів, українських родин. Брюссель; Торонто; Нью-Йорк; Лондон; Мюнхен: Вид-во Центральної Управи Спільки Української молоді, 1976. 208 с.
3. Зеньковський В.В. Проблемы воспитания в свете христианской антропологии. М. : Школа-пресс, 1996. 250 с.
4. Иванов В.Г. Этика. СПб.: Питер, 2006. 176 с.
5. Культурологічний словник-довідник / авт.-уклад. Гіптерс З.В. К. : ВД «Професіонал», 2006. – 328 с.
6. Миропольський С.И. Очерк истории церковно-приходской школы. 2006. 70 с.
7. Мишаткіна Т.В. Этика: Практикум: пособие для студентов вузов. Мн. : ТетраСистемс, 2003. 320 с.
8. Огієнко І. Українська культура і наша церква. Ідеологія української Православної Церкви: життєпис. Вінніпег : Т-во «Волинь», 1991. 84 с.
9. Рожаловська Г. Виховання духовних цінностей дітей і молоді. Християнська педагогіка в духовно-ціннісній парадигмі сучасної освіти: проблеми філософсько-богословської інтерпретації: матеріали обласної науково-методичної конференції (Дніпропетровськ, 17 листопада 2011 р.). Дніпропетровськ, 2011. 119 с.
10. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання. К.: Вид-во ім. О. Теліги, 2003. 328 с.
11. Савченко О. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Початкова шк. 2001. № 7. С. 1–5.
12. Соціально-педагогічний словник / [уклад. В.В.Радул та ін.]. К.: «ЕксОб», 2004. 304 с.
13. Сухомлинський В. Вибрані твори : в 5 т. / ред. кол. О.Г. Дзевєрін, В.З. Смаль, М.М. Грищенко та ін. К. : Рад. шк., 1977.Т.2. 1983. 488 с. Т.3 : Рождение гражданина. 1977. С. 299 – 628.
14. Сухомлинська О. Формування духовності на основі християнських моральних цінностей. Директор школи. 2003. № 1. С.4-6.
15. Щербань П.М. Національне виховання в сім'ї. К.: Культурол. ПП «Борівітер», 2000. 260 с.
16. Ярмоленко О.Д. Системний підхід до формування національних і загальнолюдських моральних цінностей в українській етнопедагогіці: дис.... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 1995. 176 с.

References

1. The Bible, Genesis 1.26-27; 5, 1-2.
2. Vashchenko G. Educational ideal: Notes of the educator. Textbook for educators, teachers, Ukrainian families. Brussels; Toronto; New York; London; Munich: View of the Central Executive Committee of the Union of Ukrainian Youth, 1976. 208 p.
3. Zenkovsky V.V. Problems of upbringing in the light of Christian anthropology. M.: School Press, 1996. 250 p.
4. Ivanov V.G. Ethics St. Petersburg: Peter, 2006. 176 p.
5. Cultural dictionary-directory / aut.-layout. Gripts Z.V. K.: VD "Professional", 2006. - 328 p.
6. Myropolsky S.I. Essay on the history of church parish school. 2006. 70 p.
7. Mishatkina T.V. Ethics: Workshop: A manual for university students. Mn : Tetra Systems, 2003. 320 p.
8. Ogienko I. Ukrainian culture and our church. The ideology of the Ukrainian Orthodox Church: biography. Winnipeg: Vol. Vol., 1991. 84 p.
9. Rozhalovskaya G. Education of spiritual values of children and youth. Christian pedagogy in the spiritual and value paradigm of modern education: problems of philosophical and theological interpretation: materials of the regional scientific-methodical conference (Dnipropetrovsk, November 17, 2011). Dnipropetrovsk, 2011. 119 p.
10. Rudenko Yu. Fundamentals of Modern Ukrainian Education. K. : View on them. O. Teligi, 2003. 328 p.
11. Savchenko O. Improvement of the professional training of future teachers of elementary school. Initial shk 2001. No. 7. P. 1-5.
12. Socio-pedagogical dictionary / [way. V.V.Radul and others.]. K. : "ExOb", 2004. 304 p.
13. Sukhomlinsky V. Selected Works: 5 t. / Ed. count O.G. Dzeverin, V.Z. Smal, MM Grishchenko and others. K.: Glad. Shk., 1977.Т.2. 1983. 488 p. Т.3: Birth of a citizen. 1977. S. 299 - 628.
14. Sukhomlinskaya O. Formation of spirituality on the basis of Christian moral values. School Director. 2003. No. 1. P.4-6.
15. Shcherban P.M. National education in the family. K. : Kulturol. PP "Borivitter", 2000. 260 p.
16. Yarmolenko O.D. System approach to the formation of national and universal human moral values in the Ukrainian ethnopedagogy: dis .... Cand. ped Sciences: 13.00.01. Kyiv, 1995. 176 p.

Потапчук Татяна. Формирование духовно-нравственных ценностей в учащихся младшего школьного возраста как психолого-педагогическая проблема. В статье рассмотрены духовно-нравственные ценности учащихся младшего школьного возраста в психолого-педагогических исследованиях. Подано, що фундаментальними духовно-нравственными ценностями в работах есть христианские - Вера, Надежда,

Любовь, воплощенные в реальное, а не мнимое поведение. Привлечение детей к абсолютным ценностям возможно при условии их воспитания на народных традициях.

Ключевые слова: духовно-нравственные ценности, младший школьник, общечеловеческие ценности, истина, добро, нравственность.

Potapchuk Tatiana. Formation of spiritual-moral values in teachers of young school age as a psychological-pedagogical problem. The article deals with the spiritual and moral values of pupils of junior school age in psychological and pedagogical researches. It is written that the fundamental spiritual and moral values in the works are Christian - Faith, Hope, Love, embodied in real, and not imaginary behavior. Attracting children to absolute values is possible on the condition of their education on the national soil.

Key words: spiritual and moral values, junior schoolboy, universal values, truth, goodness, morality.

Стаття надійшла до редколегії 08.12.2018 р.

УДК 78.071-056.45

Ігор П'явка,

Луцький педагогічний коледж (Луцьк)

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНОГО КОМПЛЕКСУ МУЗИЧНО ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ

*Тільки музика має силу формувати характер...
За допомогою музики можна навчити себе розвивати
правильні почуття...*

Аристотель

Стаття присвячена вивченню особливостей становлення мотиваційно-ціннісного комплексу музично обдарованої молоді. З'ясована роль мотиваційної спрямованості особистості як однієї з особливостей становлення та розвитку цінностей.

Ключові слова: особистість, цінності, ціннісне становлення, музична обдарованість, професійна спрямованість, професійна мотивація.

Постановка проблеми. Педагогічна музична психологія вивчає психологічні основи музичного виховання та навчання, становлення особистості музиканта. Вибір життєвого та професійного шляху особистості значною мірою визначається процесом становлення її ціннісної сфери. Від системи прийнятих і реалізованих в житті цінностей залежить спрямованість музично обдарованої особистості, її дії, поведінка та вчинки.

Пошук обдарованих особистостей з метою підтримки їхнього розвитку має велике суспільне значення. Як показують спеціальні дослідження, дуже малий відсоток людей створюють ті нові культурні та технічні цінності, що складають основу благополуччя всього людства або певної нації. Хто ці люди? Творчі, обдаровані особистості. Ідентифікувати обдарованість дуже складно. В першу чергу тому, що важко відповісти на запитання: кого вважати обдарованим? Особливо, якщо пошук відбувається серед дітей, коли їхні потенційні можливості ще остаточно не виявилися.

Для обдарованої молоді важливо зробити ціннісний вибір майбутньої професійної діяльності, яка неминуче повинна стати сенсом життя, що буде наповнене радістю, натхненням і буде звеличувати та підносити особистість. Особливо це стосується вибору музичної професії, яка повинна бути піднесена у свідомості майбутнього музиканта до рівня смислу його життя. Обираючи цей шлях, самовизначаючись, особистість перш за все стає носієм певної системи цінностей, сенсів, типу свідомості.

Мета та завдання статті. Розглянути теоретичні підходи до проблеми психологічних особливостей ціннісного становлення музично обдарованої молоді. Дослідити методи діагностики обдарованості у дітей, та в подальшому, студентів. Виокремити цінності майбутніх музикантів та психологічні особливості їх професійного становлення. Визначити